

21. החשמלית

כאן, במשרדי הצנוע בברור חיל, בין אין ספור תמונות של אמנים שהבאתי מברזיל, ישנה אחת שקניתי לפני שנים ביריד המסורתי בכיכר הרפובליקה בסאו פאולו; ציור של חשמלית בסגנון המאה הקודמת. בהסתכלי עליה אני נזכר שזה היה אמצעי התחבורה העיקרי בשנות ילדותי ובגרותי, מ-1935 עד 1957, מועד עלייתנו לארץ.

כאשר גרנו בריו דה ז'נירו (1968-1970) נסענו לפעמים בחשמלית המסורתית של סנטה טרזה. גם בליסבון, בסמטה הפולקלוריסטית של הרחוב העיקרי, לפני ההגעה לנמל, נסענו בהנאה בחשמלית הפורטוגזית. בימי ילדותי בסאו פאולו הופעלה החשמלית על ידי חברת "לייטי" (Light). הנהג והכרטיסן היו בדרך כלל ממוצא פורטוגזי ולמעשה הם היו ה"בעלים" האמיתיים של התחבורה הציבורית הזו. עלות כרטיס הנסיעה בחשמלית היה עשרים סֶנְטָבוֹס (אגורות), ממשי מחיר מציאה... ניתן היה לרכוש את הכרטיס לחשמלית בכל חנות, בית קפה קטן, דואר, קולנוע וכו'. הלוואי שהייתי בעל אלפי כרטיסים באותה תקופה.

עם הזמן הופרטה הלייטי והפכה ל"חברה מוניציפלית לתחבורה ציבורית". באותו יום החליטה העירייה להעלות את כרטיס הנסיעה מעשרים לחמישים סנטבוס! היה זה ניצול לרעה של השלטון וזלזול בסבלנותו של העם. אי אפשר היה להשלים

עם עלייה זו במחיר והעם יצא לרחובות, ואני ביניהם, מוחה בצעקות: אף אחד לא ישלם ל"גנבים החדשים הללו"... הנהגים והגובים הביעו את התנגדותם להעלאה זו והזדהו עם המחאה העממית. עד אז – בתקופה המפוארת של לייטי – הזדהו הנוסעים בחשמלית עם הכרטיסן. בתחילה הוא גבה את הכסף מכל הנוסעים, ורק לאחר כמה דקות נהג לרשום את המכירה באמצעות משיכת רצועה התלויה בצידי החשמלית. בפועל רשם הכרטיסן רק כמחצית מסכום הגבייה. הצלצול של הדפסת רשימת הכרטיסים שנרשמה – "טין-טין" – היה נשמע היטב ברחבי החשמלית, ואז היו הנוסעים צועקים בקול רם וברור: "טין-טין – שתיים ללייטי ואחד עבורי"...!

לעלות לחשמלית בעת שהייתה בתנועה היה דבר שבשגרה ולרדת ממנה תוך כדי נסיעה, גם אם היא נוסעת במהירות, עשרות מטרים לפני התחנה, היה עניין לנועזים, ל"לוליינים", שזכו למחיאות כפיים מהבחורות וגם מיתר הקהל שהחמיא בהתפעלות: "יש לו סגנון!"

במשך שנים רבות עליתי לחשמלית בתחנה שבכיכר סְאוּ בְּנָטוּ. משם נסעתי לביתי שבבום רטירו ומאוחר יותר לסְנְטָנָה, כאשר עברנו לגור שם. עם הזמן הופיעה חשמלית הסילון, שנחשבה "עדינה יותר" וסיפקה תנאי עבודה טובים יותר לנהגים ולגובים.

החשמלית הייתה מקום להכיר אנשים, לרכוש חברים חדשים, לחזר אחר בחורות, לרכילות, לשיחות שגרתיות, וכמובן לשיחות על פוליטיקה, כדורגל וקולנוע. בעצם הייתה כמעט בית שני. בימים שירדו גשמים עזים כולם התכווצו, כי החשמליות היו פתוחות, חסרות קירות. למרות הצפיפות תמיד

היה נעים לקרוא בה עיתון או ספר. בעת הקריאה לא היינו לבד כיוון שלרוב אלה שישבו לידינו או עמדו גם הם קראו עימנו, כי רצו להעסיק את עצמם כדי שהזמן יעבור.

כל אלה הם סמלים המציינים את סאו פאולו דאז בשנות השלושים והארבעים. גם היום, כאשר בקרב משפחתנו בסאו פאולו אנו נזכרים בימים הטובים של ה"אתמול", אני חוזר ומספר לבקשתם כיצד ירדתי מהחשמלית בסֶנְטָנָה בשנת 1953, בשווי משיעור כינור. נסע עמי לבום רטירו אחייני מאוריסיו, שהיה בן חמש. בעת הירידה מהחשמלית המלאה יצאתי מהר וחשבתי כל הזמן שאסור לי לשכוח את הכינור. ואכן לא שכחתי את הכינור, אבל שכחתי את אחייני, מאוריסיו המסכן... החשמלית המשיכה בנסיעתה עוד כחמישים מטר ואני רצתי אחריה בבהלה, לא כל כך בגלל אחייני היקר, אבל תארו לעצמכם מה היה קורה אילו הגעתי הביתה בלעדיו. אינני חושב שהייתי נותר בחיים לאחר העימות הצפוי עם אימי... אך כיוון שמאוריסיו פתח פה "בגודל החשמלית" וזעק בקולי קולות, התנדבו כל הנוסעים להחזירו מיד לבעליו הלגיטימיים... הגרוע ביותר הוא שמאוריסיו לא שתק וסיפר בפירוט רב את כל מעשי ה"גבורה" של דודו.

כיום, האוטובוסים החשמליים והרכבת התחתית אולי משמשים אמצעי תחבורה יעיל יותר, אבל "טעם" הנסיעה בחשמלית לא יחזור. כמה געגועים! לפחות יש לי כאן במשרדי תמונה של חשמלית קטנה...